

ЕТАПИ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

STAGES OF PROOF IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Стоцький Р. М.
адвокат

У статті здійснено аналіз етапів доказування в адміністративному судочинстві України. Визначено, що завдання адміністративного судочинства реалізується через доказування, з'ясування етапів якого має вагоме процесуальне та матеріальне значення.

Основними етапами доказування в адміністративному судочинстві України є збирання доказів, їх дослідження та подальша оцінка. Кожен із зазначених етапів характеризується розумовою та процесуальною діяльністю суб'єктів адміністративного судочинства у визначеному процесуальним законом порядку, що охоплюється поняттям та змістом доказування.

Збирання доказів є початковим етапом процесу доказування, на якому адміністративний суд та учасники адміністративного судочинства здійснюють сукупність процесуальних дій, спрямованих на виявлення доказів.

Етап дослідження доказів у процесі доказування в направлений на безпосереднє вилучення певної доказової інформації із джерел доказування визначеними суб'єктами доказування.

Оцінка доказів є завершальним етапом процесу доказування, під час якого здійснюється розумова діяльність суб'єктів доказування, спрямована на визначення допустимості, належності, достовірності кожного доказу окремо, а також взаємозв'язку і достатності доказів у їх сукупності.

В адміністративному судочинстві України на процес доказування здійснюють основоположний вплив принципи змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин справи.

Розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи надання доказів і у доведенні їх переконливості. Суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою. Суд наділений повноваженнями вийти за межі позовних вимог, у випадку якщо це необхідно для захисту свобод, прав, інтересів людини і громадянина, а також інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень зі сторони суб'єктів владних повноважень. Кожна особа, що звернулася за судовим захистом, розпоряджається її вимогами на власний розсуд. Зазначеним правом користуються також особи, в інтересах яких подано позов, окрім тих, які не мають адміністративної процесуальної дієздатності. Суд повинен вжити всі визначені законом заходи, що необхідні для з'ясування обставин у справі, у тому числі й щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи.

Ключові слова: докази, зміст доказування, етапи доказування, збирання та дослідження доказів, оцінка доказів.

The article analyzes the stages of proof in the administrative proceedings of Ukraine. It was determined that the task of administrative proceedings is implemented through evidence, the clarification of the stages of which has significant procedural and material significance.

The main stages of proof in the administrative proceedings of Ukraine are the collection of evidence, their research and further evaluation. Each of the specified stages is characterized by the mental and procedural activity of the subjects of administrative proceedings in the order determined by the procedural law, which is covered by the concept and content of proof.

Collection of evidence is the initial stage of the evidentiary process, in which the administrative court and participants in administrative proceedings perform a set of procedural actions aimed at identifying evidence.

The stage of the research of evidence in the process of proving is aimed at the direct extraction of certain evidentiary information from the sources of proof by the specified subjects of proof.

The assessment of evidence is the final stage of the evidence process, during which the mental activity of the subjects of evidence is carried out, aimed at determining the admissibility, propriety, and reliability of each evidence separately, as well as the relationship and sufficiency of the evidence as a whole.

In the administrative proceedings of Ukraine, the principles of competition, dispositiveness and official clarification of all the circumstances of the case have a fundamental influence on the process of proof.

Consideration and resolution of cases in administrative courts are also carried out on the basis of competition between the parties and the freedom to provide evidence and prove their persuasiveness. The court considers administrative cases no differently than on the basis of a statement of claim. The court is empowered to go beyond the legal requirements, if it is necessary to protect the freedoms, rights, interests of a person and a citizen, as well as other subjects in the field of public-law relations from violations by subjects of authority. Each person who applied for legal protection disposes of his claims at his own discretion. This right is also used by persons in whose interests a lawsuit is filed, except for those who do not have administrative procedural capacity. The court must take all legally defined measures necessary to clarify the circumstances of the case, including the discovery and demand of evidence on its own initiative (principle of official clarification of the circumstances of the case).

Key words: evidence, content of evidence, stages of evidence, collection and research of evidence, evaluation of evidence.

Завданням адміністративного судочинства є неупереджене, справедливе та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин, що необхідно для ефективного захисту свобод, прав та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень зі сторони суб'єктів владних повноважень. Таке завдання адміністративного судочинства реалізується через доказування, з'ясування етапів якого має вагоме процесуальне та матеріальне значення.

Хоча питання доказування в адміністративному судочинстві не можна вважати малодослідженим, свою увагу на його етапах вчені зосереджували увагу не в достатній мірі. Указану проблематику досліджували такі вчені як В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, М.В. Джафарова, О.М. Дубенко, Я.С. Калмикова, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, В.В. Король, О.В. Кузь-

менко, Д.В. Лученко, О.М. Нечитайло, О.І. Остапенко, М.І. Смокович, О.В. Умнова, М.І. Цуркан та інші.

Процес доказування в адміністративному судочинстві складається з 3 етапів, що послідовно змінюються один одним: 1) збирання доказів – це початковий етап, протягом якого суд та учасники адміністративного судочинства здійснюють сукупність процесуальних дій, що спрямовані на виявлення доказів; 2) дослідження доказів як подальший етап, у ході якого суд та учасники судочинства безпосередньо сприймають докази; 3) оцінка доказів як завершальний етап, під час якого існує розумова діяльність визначених суб'єктів доказування, спрямована на встановлення допустимості, належності, достовірності кожного доказу окремо й достатності і взаємного зв'язку їх в сукупності. На кожному із зазначених етапів має місце як процесуальна, так і розумова діяльність суду та учасни-

ків адміністративного провадження, яка становить зміст доказування [1, с. 83].

Усі етапи судового доказування між собою нерозривно пов'язані. Така взаємодія передбачає, що коло процесуальних дій, яким вичерпується проходження певного етапу доказування, не лише створює умови для переходу до іншого етапу, але й також обумовлює можливість його здійснення [2, с. 11].

Збирання доказів є початковим етапом процесу доказування, протягом якого суд та учасники адміністративного судочинства реалізують сукупність процесуальних дій, спрямованих на виявлення доказів. Так, процесуальний закон чітко визначає загальні правила збирання доказів в адміністративному судочинстві, згідно яких: докази можуть надавати суду особи, які беруть участь у справі; суд може їх збирати за власною ініціативою; суд може запропонувати сторонам надати певні додаткові докази або ж витребувати їх за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або ж з власної ініціативи; якщо певна особа, що бере участь у справі, не може самостійно їх надати, то вона повинна зазначити причини, чому ці докази не можуть бути надані, та повідомити, де вони можуть знаходитися, а суд, в свою чергу, сприяє в реалізації цього обов'язку і може витребувати необхідні докази; адміністративний суд витребує в суб'єкта владних повноважень документи та матеріали, що можуть бути використані як докази у справі; особи, які беруть участь у справі, наділені правом просити суд забезпечити ці докази [1, с. 80].

Дослідження доказів виступає наступним етапом процесу доказування, у ході якого суд та учасники адміністративного судочинства безпосередньо сприймають докази. Аналізуючи дослідження доказів як етапу процесу доказування, В.В. Гордєєв та О.К. Черновський вказують, що його зміст полягає в безпосередньому сприйнятті судом інформації щодо фактів, що містяться у передбачених законом джерелах доказів [1, с. 81; 3, с. 343].

Етап дослідження доказів спрямований на безпосереднє вилучення доказової інформації із джерел певними суб'єктами доказування. Він здійснюється на таких засадах: всебічність, повнота, об'єктивність та безпосередність (може бути визнана як інституційний принцип) [2, с. 15].

За своєю суттю дослідження доказів полягає у безпосередньому вилученні певними суб'єктами доказування доказової інформації з джерел доказування. Задля забезпечення законності та обґрунтованості судового рішення, вилучення такої доказової інформації взято у суворі процесуальні рамки та здійснюється у визначеній послідовності. Сторони до початку процесу здійснюють фактичне дослідження доказів. Суд, як суб'єкт доказування, ознайомлюється з доказами після його приєднання до справи з дотриманням визначеної процедури вилучення доказової інформації [4, с. 178].

Оцінка доказів є завершальним етапом доказування, під час якого здійснюється розумова діяльність суб'єктів доказування, скерована на визначення допустимості, належності, достовірності кожного доказу окремо, а також їх достатності і взаємозв'язку у їх сукупності. У юридич-

ній літературі існує думка, що оцінка доказів в адміністративному судочинстві характеризується правовою (зовнішньою) та логічною (внутрішньою) сторонами [1, с. 82].

Оцінка доказів – це найважливіший елемент процесу доказування, на підставі якого встановлюється істина у справі, що базується на всебічному аналізі зібраних фактів, їх достовірності, а також взаємозв'язку. Оцінка доказів є суб'єктивною, проте має ґрунтуватися на логіці, законі та внутрішньому переконанні. Це динамічний процес, що триває протягом усього провадження. Від правильності оцінки доказів напряду залежить обґрунтованість та законність судового рішення [5].

Зауважимо, принципи доказового права розвивають, конкретизують та забезпечують реалізацію принципів усієї галузі [6, с. 34]. Схиляємося до думки, що в адміністративному судочинстві України на процес доказування здійснюють основоположний вплив принципи змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин справи.

Так, Кодексом адміністративного судочинства України визначено, що розгляд і вирішення справ здійснюються згідно засад змагальності сторін та свободи в наданні ними адміністративному суду своїх доказів і у доведенні перед ним їх переконливості. Суд розглядає адміністративні справи за позовною заявою та в межах позовних вимог, може вийти за їх межі, якщо це необхідно для захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Особа, яка звернулася за захистом до суду, розпоряджається її вимогами на власний розсуд. Суд повинен вжити визначені законом заходи, що необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, зокрема щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи (принцип офіційного з'ясування обставин справи).

Теорія та практика адміністративного судочинства України знаходить принцип офіційного з'ясування усіх обставин справи в КАС України, для реалізації яких суд: остаточно визначає предмет спору чи характер спірних правовідносин, а також позовних вимог та склад учасників судового процесу, може з'ясувати обставин справи, які підлягають встановленню, та збирає відповідні докази; суд надає сторонам можливість дати додаткові пояснення; суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі й щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи; суд може визнати обов'язкову участь у судовому засіданні сторони або третьої особи; може визнати також за необхідне дослідити докази навіть щодо обставин, які визнаються сторонами, якщо у нього може виникнути сумнів щодо їх достовірності та добровільності їх визнання; під час допиту свідка може ставити йому питання в будь-який час [7, с. 162].

Отже, основними етапами доказування в адміністративному судочинстві України є збирання доказів, їх дослідження та подальша оцінка. Кожен із зазначених етапів характеризується процесуальною та розумовою діяльністю суб'єктів адміністративного судочинства у визначеному процесуальним законом порядку, що охоплюється поняттям та змістом доказування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Король В.В. Зміст процесу доказування в адміністративному судочинстві. *Європейські перспективи*. 2013. №13. С. 79–84.
2. Андрійцо В.Д. Дослідження доказів як етап процесу доказування в цивільному судочинстві. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 3 (15). С. 7–17.
3. Черновський О.К., Гордєєв В.В. Внутрішнє переконання судді під час оцінки доказів в адміністративній справі. *Право та управління*. 2011. № 3. С. 340–345.
4. Шкребець Д. В. Дослідження доказів як етап процесу доказування в цивільному судочинстві. *Часопис Київського університету права*. Київ. 2017. № 1. С. 178–182.
5. Дроздов І.А., Федченко В.М. Оцінка доказів, як один з елементів змісту доказування. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-11-13.07.24.pdf#page=289>
6. Анна Штефан. Принципи доказування в цивільному процесі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 3(41). 2015. С. 32–38.
7. Гордєєв В. В. Поняття юридичних фактів в адміністративному судочинстві України : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2021. 324 с.